

VTHAR BELA

Önarckép. 1945

Most kezdünk el majd élni... — szólottam meghatott hangon az asszonyomnak, s amint hajnalodott, holtakra emlékeztem, akik e pillanat szomszárjával szálltak sirba, s feküsznek föld alatt. Mi megmaradtunk — mondtam. Szemembe könny szökött, szívembe csend, merengés, majd láng és rom között már új izét éreztem az elfeledt szavaknak: jövő, ember, igazság... — zsendültek, felfakadtak. Így szárnyalt fel a reggel, hulló ködével. Ha elfelejtették, nyeltem apadjon el. Motyónkkal, hazafelé, húztam a taligát: kislányom a nyakamban, zászlómon a világ.

KASSAI FERENC

Szabadság

Minden nap kenyeremmé lettél,
aki áradó könnyű tetés voltál,
hajadban hermet hűse lengett.
Minden nap italomná lettél,
aki a mámor maga voltál,
áttetsző kristály-mozdulataidból
szomjasan kortyoltam nevedet.
Reám derültél friss fehér kenyérként,
háromszázhatvanöt karéjra
szeli az év pengéje mosolyod.
Reám derültél forrás-enyheségként,
ki vízesésként hulltál rám zuhogva,
arcod az éj fekete csermelyében
állandó csillagképre változott.
Ki megváltásként felragyogtál,
és új időnek voltál kezdete,
felfoghatóvá lettél, mint a tér.
Távoll kéklő csúcsokat mutattál,
hol együtt lakik felhő, hegy, zene,
s hozzám lettél nagyon hasonlatos,
kétkez magamtól menekültem én.
A sejtjeimben lettél otthonos,
anyag ölében csillag és csoda,
ha megszoknád, legyél idegen!
A csillagok közt ilyen otthonos,
akinek te lettél az otthona.
Ha elvagyodnék, légy maga a végy,
atomjaim közt vérsz végtelen!

megemelte a mozdulatlan kezét, aztán elengedte. Az öregember karja visszahullt a szalmára.

Feri hátra hőkolt. Egész nap halottakat temetett, most mégis megrendítette, hogy az asszony nem sir, csak leroskad a szalmára, állat a mellére ejti és bámulja a pajta falát.

Lassan megfordult és kiment. Az udvaron nekidől a lapos, különös szekérnek. Remegett a lába.

Tele volt csillaggal az ég. A tiszt ismét az ajtó előtt állt, cigarettázott, és türelmetlenül vizsgálgatta az eget. — Talán szólni kellene neki —, gondolta Feri. De nem ment oda hozzá.

— Ekkor a tiszt felkiáltott, s a katonák is mind kifutottak a házból. Fehér rakéta roppant az égre, durranása csak egy pillanat múlva hallatszott. Aztán még egy rakéta, még még egy. És hirtelen lövedézés támadt, rakéták, lövedékek szálltak a sötétben. Valahol megszólalt egy hangszóró. Oroszul beszélt, harsogva, lelkesedve. Amikor megszokták a szöveget, induló dallama recscent a lövedézésbe, utána meg egy régi sláger, a Kiskacsa. A tiszt és a katonák leszálltak a lépcsőn, egyikük felkapta géppisztolyát és belesorozott a levegőbe. Feri döbbenet nézte a zenebonát, nem értette. De a tiszt most észrevette őt. Odaugrott hozzá, felkapta, megpörgette, s közben egyre kiáltozott, vidáman, nevetett, a többiek meg egyre lövöldöztek.

Ekkor jött meg anyja. Kenyeret hozott a kosarában, kifulladásra sietett be a kapun. — Istenem! — kiáltotta — Feri, Ferikém!...

Feri végre a földön volt, dühödten ráncigálta helyre a ruházatát. Odament az anyjához és elvette tőle a kosarat.

— A háború — lihegte anyja — azt mondják, Magyarország vége a háborúnak.

— Vége? — kérdezte Feri. De nagyon kimerült volt, semmit sem fogott fel az egészből. Vitte be a kosarat a házba.

— Mi történik itt? — méltatlankodott nagynője.

— Mama! — lelkesedett anyja —, hát látja!

Feri ott állt az asztalnál, kivette a kosárból a kenyeret. Jól süttött kenyér volt, a sarkánál kis gyürke, ropogós. Letörte, harapott belőle. Anya csapdosta a kezét, sirt és nevetett, és hajtogatta: — Hát vége, látja, mama! Nagynője az ajkához emelte a rózsafüzért, némán mozgott a szája. Aztán azt mondta: — Az én János fiát, a te ferjedet, Róza, a te édesapád, Ferike, vezérelt haza Jézusom...

— Meghalt az ukrán pajtában — mondta csendesen Feri. Senki sem hallgatott rá. Feri visszaült a dikó szélre, rácsalta a gyűrűket. — Az az öregember. Meghalt. Anya ránézett, de nem értette a fiát. — Hát vége, vége, és hazajön apád! — mondogatta sirva.

A rakéták fénye bevilágított a konyhaablakon.

ILLYÉS GYULA

MIT REJT JUHÁSZ GYULA?

Vallomással kezdem, röstellkedéssel.

Ifjan magam is azok közé tartoztam, akik Juhász Gyulát csak másodvonalú költőként tanulták meg tisztelni.

Igaz: olyan első vonal mögött, mint Ady, Babits!

Bár hát az ő neve elé a kortársai legalább még tíz nevet odatettek.

Halknak marasztalták el, szürkének. Költőnek ismertették el, kétségtelenül, hiteles költőnek. De hát — s ez volt, ami mind hátrább s hátrább nyomta — mégis vidéki költő volt; provinciális; annak is a legkukullogójából: Tiszaparti, szegedi, azon boldogtalan-kodó, hogy magyar; búsmagyar, a lelki betegség!

Éppen a túltarka színeknek, csatogó villámoknak abban a húsz-harminc esztendejében, amikor már-már az egyházatrák is a modernitől fölfelé érték a művészetet, amikor a börtönöket is avantgarde stílusban tervezték.

S egyszerre csak emelkedni kezdett a tápai lesajnált. Nem hangosan, nem a kritika valamiféle csatája közben, hanem — költői lényéhez illően — olyan halkán, hogy a penitencia-tevő újabb büntudatot kap. Juhász Gyulát nem a műértők igazságtévése, hanem a versértők közösségi, valamiféle helyes nemzeti tudata emelte az Ady-nemzedék négy-öt legkülönbjé közé.

Bizonys, hogy a szonáta érvényesülésnek törvénye a rézkürtök megcsitulása.

De hát ez a szonáta kezdettől fogva szépen kihallott abból a nemcsak kürttel és cintányérral gazdag zeneműből, ami a századelő magyar lírai együttese.

Miért csak most nyíltak meg a fülek arra, hogy évtizedek óta a mi irodalmunkban is benne zeng az a fájó-finom dallam, amely Gérard de Nerval szerint néha annak, aki érti, többet ér, akár egész Mozart, Rossini, Weber?

Gérard de Nerval és Juhász Gyula: alig van két rokonabb alkatú, sorsú, hangú és jövőjű költő. Mellőzöttség,

MAGYAR LÁSZLÓ

Apám, rendőri, istenem

Ott folyjon az ifjú vér ki szívem-ből...

Most közeledő léptek és éles sarkantyúpengés disszonáns hangja zavarta meg az áhítatot. De a vers felülkerekedett.

...Fűző papírok

Száguldanak a kivitt diadalra... Két katonatiszt közeledett sebesen. Csakójuk mellett peckesen rezgett a pulykatoll. A vasoszlop közelében pillanatra megálltak, aztán még sebesebben haladtak tovább.

Az utolsó sor büszkén, diadalmasan, legyőzhetetlenül röpült utánuk:

...A hőseket egy közös sírnak adják, Kik, értek haltak, szent világszabadság!

A fiatalember éppen lelepett a vasoszlopról, amikor a Kársz utca felől futólépésben két rendőr érkezett a tethelyre.

— Ki szavalt itt valami világszabadságról?! — dördült az egyik.

Juhász Gyula eleje ugrott, olyan közel, hogy szinte érte a mellét. Így kiáltotta az arcába:

— Ki szavalt a világszabadságról? Hát — Petőfi Sándor!

A rendőr zavartan hátrált és mentegőzött: két tiszt úr szalajtott őket ide azzal, hogy itt valami kommunista szónoklás történik. Aztán összeütötte a bokáját és szalutált.

— Bocsanatot kérek — mondta halkán és társával együtt szép csöndesen tovább ment.

Az az év Petőfi esztendeje volt. Legalább is ebben a márknyi, állandóan együtt darvadozó szegedi társaságban szívvel, lélekkel az övé. Róla folyt a szó a Tisza partján. Onozó Poldi csárdájában. Tóni bácsi nagykorúti vendéglőjében, az alsóvárosi Gödörben, sőt még Körmenydy Mátyás ipartestületi elnök, és abban az időben még keményen kurukodó ellenzéki polgár rokusi hajlékában is, amikor jégfőző Mátyás napjának előestéjén kapa-kaszakerülő barátait meginvitálta egy kis névnap poharazgatásra. (Csak a később következő esztendőben vedlett kormánypartívá a derék asztalosmester, miután hitbizománnyal is felérő keménypró-kelettel, majd képviselői mandátummal puhították meg világnézetét.) A bor fűzes volt, a hozzávaló korsolya testhezálló, a vendéglátás szíves, magyaros, szögies. A fehér abrosz fölött röpködő szavak is egyre tűzesebbek, egyre többször hangzott el Kossuth apánk neve és sűrűn emelkedtek a poharak a turini remete arcképe felé, amely a falról ügvelt Szegednek népére, mint nemzete büszkeségére. Petőfi szellemének kü-

Csütörtökön lesz Juhász Gyula halálának 30. évfordulója. A költészetét szeretők pénteken este 7 órakor a róla elnevezett művelődési házban irodalmi esten idézik a szegedi költő emlékét. Az ünnepségre a városi tanács művelődésügyi osztálya a Somogyi Könyvtár szerkesztésében izléses műsorfüzetet ad ki a költő írásaihoz és róla szóló írásokból válogatott szemelvényekkel és bibliográfiai tájékoztatóval. Ebben jelenik meg Illyés Gyula Kossuth-díjas írónak, költőnek alábbi vallomása költőelődjéről.

nyomor, elboruló tudat, öngyilkosság: ezek Nerval állomásai. Aztán egyszerre bámulatos beérkezés. Alig vágják le Párizs nyomornegyedében egy utcái lámpáról a csaknem mezetenre nincstelenedett költő testét: zsenije máris emelkedni kezdett, egyenesen Baudelaire és Rimbaud közé. Különösen egyszerűségéről derült ki, hogy azok a légies ábrándok, sejtelmek hiedelmek a korszak igazi valóságát tapogatták. Hogy költőjük — a harsány romantikusok közt oly esőndes — messze megelőzte a szimbolistákat; megvalójában még a század intuicióra épült filozófiáját is; Bergson előtt megjelenítette a *déja vu*-t.

Mi fog kiderülni Juhász Gyuláról? Mit rejt az ő egyszerűsége? A szinte csak hanghordozással kifejezett, naivnak bélyegzett bánata? Abban a szonett-sorozatban, melyet — ott Szeged és Tápé közt — a francia forradalom nagy dátumáról írt?

Mi lappang ebben a költészetben, helyesebben: mi sugárzik ki belőle, talán épp a jövő igazságainak sejtései-vel?

Az, mintha a vers célja nem is a költészet volna. Nem az ékes csilingelés, a rejtett hasonlóságok kivillámltatása, az eszmék légies piruettjei. Hanem valami távolibb, Magának a költőnek a megjelenítése? De hisz ő épp ezektől a piruettektől „költő”? Hát pusztán egy halandó, egy igazibb ember — közelünkbe hozása?

De milyen emberé?

Mert ki is a mi emberünk? A mi korszakunké?

Zavarba ejtő, mert nem egy rá a példa, hogy előfutárainkat apáink, nagyapáink sorában kell kutatnunk.

Van mivel könnyíteni a penitenciát. A *Hárfa* megjelenésekor én írtam tanulmányt a *Nyugatban* — a lap fennállása óta tán az első terjedelmeset — Juhász Gyula költészetéről. Meg kell mondanom, nem a magam jószántából. Babits Mihálynak szándékában volt, hogy a Baumgarten-díjazottaknak első csoportjába besorozza Juhász Gyulát, neki szinte kamaszkori barátját, fiatal — Holnapos — költőtársát. De ezt elő kellett készíteni. Mintegy megindokolni, hogy Juhász Gyula — nem csak baráti alapon — jut egyévi gondatlanabb élethez.

Ennek következtében ismerhettem meg személyesen Juhász Gyulát, azt hiszem, magán a díjkiosztást követő kis ünnepen. Félrehúzódtam ült egy sarki pamlogon: fekete szem, fekete szakáll, fekete zsakett, mind csillogó, mind ápolatlanul. Maga Babits vezett oda, s ültetett a magányos mellé; miután bemutatott, első sorban, mint a *Nyugat*-beli tanulmány szerzőjét.

Juhász Gyula akkor már rég a katonaság börtönében szenvedett: képtelen volt szót kibocsátani. De a kézfogásomat nem engedte el, de azzal a bemutatkozási parolával maga mellé vont, s kezemet a kezében tartotta, sőt tekintetével a tekintetemet kereste.

Igy ültünk igen sokáig — egy szomszédos terem cigánymuzsikájának foszlanyaiban — kortársak, feloldhatatlanul.

lön megidézésére nem volt szükség, hiszen ez jelenvaló volt mindenütt, ahol késői utóda, Juhász Gyula lelkesedett érte.

Talán kicsit több is volt a bor a kelleténél, mert a figyelmes házigazda gondosan ügyelt rá, hogy soha se legyen üres pohár az asztalon.

Jóval éjjel után Tereszényi Gyurka, az öreg Szegedi Napló színes tollú papírpusztítója odasúgta nyurga kollégájának, hogy ideje lenne indulni és szelid erőszakkal hazakísérni a költőt, akiben már nagy laggal lóg a hit és a lelkesedés. Meg is indultak a havas Kossuth Lajos sugárúton közrefogva a költőt.

Notáztak is szeliden, öreg kuruc dalok búsongó melodáival keltek igencsak reménytelen birokra. Így érték a Széchenyi térre, a város háza elé, amelynek kapujában, a sarokba húzóda egy álmos rendőr ügvelt az éjszakára.

A költő itt hirtelen kiszakította magát társai közül, a rendőrhöz futott és vizsgáztatni kezdte, mint egykor a szakolcai nebulókat a magyar irodalomból.

— Ismered-e Petőfi Sándort?

— Ejnye, az áldóját, mit figurázna nekem — fakadt ki indulatosan a rendőr.

Juhász Gyula fület a „figura” szó üthette meg. A rendőr arcába meredt, aztán vagy tíz lépésnyire elfutott tőle.

— Petőfi figura! Petőfi figura! Egy magyar rendőr figurának meri mondani Petőfi Sándort!

Barátai nagyon nehezen tudták megnyugtanni, hogy az ártatlan rendőr nem Petőfit nevezte figurának. Aztán indultak harmasban tovább, keresztül a téren, a főposta felé, amelynek gyalogjárdáját magas hókupac választotta el a kocsiúttól. Még akkor is méltatlankodott.

A hókupac mögül váratlanul egy barátságos bariton csendült föl.

— Juhász tanár úr, Juhász tanár úr, nagyon későre jár már, ideje lenne hazamenni.

Két rendőr állt meg a hótörlesz mögött, egy testesebb és egy soványabb. A testesebb volt a bariton.

A költő hirtelen elnémult, meglátta a rendőrt, valósággal átugrott a magas hőgöngy, odafutott hozzá, átölelte.

— Hát ismersz?

— Hogyne ismerném Juhász tanár urat, a nagy költőt.

— Apám, rendőri, istenem! — kiáltotta Advt, a másik váteszt varialva és könnyes arcát a durva rendőrköponyeghez szorította.